

Jaarverslag 2016

Inhoudsopgave

1. Inleiding	2
2. Energieneutraal wonen	3
3. Duurzame mobiliteit	5
4. Duurzame Energie	6
5. Klimaatverandering	10
6. Circulair Friesland & ProefTuin van West	15
7. Bouwen aan een beweging	18
8. Communicatie	20
9. Personeel en organisatie	21
10 Financiën	22

Inleiding

In 2016 werden veel activiteiten die in 2015 waren gestart of al langer bezig waren verder uitgebouwd en opgeschaald, zoals de duurzame Wadden, ZonopZorg, Circulair Friesland en de Tuinen van West. Sommige succesvolle activiteiten werden voortgezet en bleven groeien, zoals de achtste Dag van de Duurzaamheid, de Fashion Revolution Day, twee speciale regiotoeren en een reeks andere activiteiten. In de Klimaatzaak werd gestaag doorgewerkt aan een antwoord op de Staat in het hoger beroep. Daarnaast hielpen we mensen in andere landen die ook een Klimaatzaak willen starten.

Er waren ook weer nieuwe dingen, zoals ieder jaar. Zo hielpen we de Grootouders voor het Klimaat om een zichtbare beweging te worden, met een website, een fietstocht van Den Haag

naar Groningen, een manifest voor de politiek en Pleinbijeenkomsten. De schooldakrevolutie om zonnepanelen bij scholen te plaatsen wordt steeds groter, samen met verschillende partners.

Dankzij een grote gift van de Postcodeloterij kon het project ThuisBaas van Urgenda op eigen benen gaan staan en verder groeien. We konden met de gift de ICT serieus aanpakken, goede mensen aantrekken en veel monitoren en leren om vervolgens sneller te kunnen opschalen.

Ook het LowCarDiet team was na vele jaren klaar voor een volgende stap en gingen eind 2016 na weer twee succesvolle LowCarDiet acties, een plan maken om op eigen benen te staan. In 2017 gingen zij zelfstandig verder als St. De Reisbeweging.

Vanuit Urgenda is dit een bewuste keuze om succesvolle activiteiten na een paar jaar op eigen te benen verder te helpen, zodat er bij Urgenda weer ruimte komt voor nieuwe activiteiten vooraan de golf. Met de meeste ex-collega's die voor zichzelf zijn begonnen of hun activiteiten elders inbedden, houden we goed contact. Waar mogelijk blijven we elkaar ondersteunen, al is het alleen maar communicatief.

We zien een steeds grotere groep mensen ieder jaar aansluiten bij de duurzaamheidsbeweging. Steeds meer bedrijven worden openlijk actief, het aantal duurzame energievoorzieningen blijft toenemen, de zonnepanelen op de daken nemen gestaag toe, net als de mensen die minder vlees eten en duurzamer reizen. Laten we ondanks veel onrust in de wereld, optimistisch doorgaan!

**Urgenda streeft naar een circulaire economie die draait op duurzame energie en groene grondstoffen.
We richten ons hierbij op een omslag naar 100% duurzame energie in Nederland, door vergaande veranderingen in de bouw-, mobiliteit- en energiesector.**

2. Energieneutraal wonen

Urgenda richt zich in de gebouwde omgeving op:

- Verduurzamen van de bestaande bouw, die goed is voor ruim 30% van de totale jaarlijkse CO₂-uitstoot in Nederland, o.a. door huizen betaalbaar energieneutraal te maken;
- Verduurzamen van speciale gebouwen en projecten, o.a. ZonopZorg.

En weer een huis energieneutraal!
Weg met de fossiele energierekening!

 urgenda
SAMEN SNELLER DUURZAAM

De afgelopen jaren liet Urgenda zien met haar initiatief ThuisBaas dat we een woning in 1 keer energieneutraal konden maken voor gemiddeld 35.000 euro inclusief BTW. Dat bedrag is niet toevallig precies het bedrag dat men anders in vijftien jaar uitgeeft aan energie. Als de bewoner voor deze de investering moest lenen, dan kan die 35.000 euro afbetaald worden zonder dat de maandelijkse lasten stijgen. Daarnaast stijgt het huis in waarde en verbruikt het alleen duurzame energie. Daar deden we het voor: een huis zonder CO₂-uitstoot.

Na Texel werd de aandacht gericht op Zaanstad en de omgeving van Amsterdam. De geleerde lessen van de eerste huizen werden benut om steeds beter de Thuisbazen te helpen. In 2016 werd ook veel tijd besteed aan het automatiseringsproces. Alle kennis werd in een model gestopt en klantvriendelijk verwerkt. Het

nieuwe ICT-systeem, werd getest, aangepast, verbeterd en zo steeds beter in staat om het werken makkelijker te maken met minder fouten.

Regelmatig werd er een feestje gevierd als er weer een huis energieneutraal was, waar de bewoners ook graag wilden delen wat zij hadden gedaan in hun huis en hoe dat was bevallen. De bewoners werden doorgaans gefeliciteerd door de wethouder aldaar en de openingsfeestjes met bezichtiging werden steeds beter bezocht. De interesse voor energieneutrale huizen neemt duidelijk toe. Bij ThuisBaas ontstond zelfs een wachtlijst.

Thuisbaas op eigen benen

Begin 2016 kreeg Urgenda van de Postcodeloterij een extra gift voor ThuisBaas. Dat was geweldig,

want het maakte mogelijk om ThuisBaas een zelfstandige organisatie te maken, met een stevige band met Urgenda. Het hielp ook om het hele ICT traject op een goede manier te kunnen laten uitvoeren en testen. Het zorgde er tevens voor dat de technische mensen die nodig waren aangenomen konden worden en dat er nieuwe mensen opgeleid konden worden. Zo hielp de gift enorm om verder op te schalen, te testen en te professionaliseren. ThuisBaas betrok een eigen ruimte in de New Energy Docks en werd een sociale onderneming. Op www.thuisbaas.nl kunnen huiseigenaren kijken of ze met hulp van ThuisBaas ook energieneutraal willen worden, of dat ze zelf aan de slag gaan, met behulp van de innovatieve producten voor consumenten die op de ThuisBaas website staan. Zo helpt Thuisbaas mensen het heft in eigen hand te nemen én kosten te besparen.

ZonOpZorg voortgezet

Samen met de buurman in ons pand 'Zonnepanelendelen' maakte Urgenda een nieuwe concept om meer zonne-energie op de daken van zorginstellingen te krijgen, met behulp van de investeringen van omwonenden en gasten. Zorginstellingen ook graag zonnepanelen op het dak, maar kunnen dat vaak niet betalen. Er zijn echter genoeg bewoners, werknemers en burgers die zelf geen dak hebben en toch een bijdrage willen leveren. Dankzij 119 investeerders kon uiteindelijk op zorghuis De Benring in het Gelderse Voorst op 19 mei 2016 512 zonnepanelen geplaatst worden.

Het benodigde bedrag was in vijf weken via crowdfundingwebsite Zonnepanelendelen opgehaald. Het is een zeer aantrekkelijk concept omdat zorginstellingen zelf niet hoeven te investeren, want dat doen allerlei omwonenden, familieleden en andere geïnteresseerde burgers. Zij krijgen een rente die veel hoger is dan op de bank en krijgen hun geld na zo'n 15 jaar weer terug. Instellingen houden hun geld daardoor beschikbaar voor de zorg. Urgenda is samen met woningcorporatie Habion het initiatief ZonOpZorg gestart om zoveel mogelijk zorghuizen in Nederland te voorzien van zonnepanelen.

Na dit eerste succes is Urgenda met Zonnepanelendelen en Habion verder gaan kijken naar geschikte zorghuizen, waar dit ook interessant zou zijn. Woningcorporatie Habion is ook eigenaar van zorghuis 't Kampje, dus ook daar werd ZonOpZorg gestart. Ook hier kon iedereen mee investeren in de 480 panelen op het zorghuis in Loenen a/d Vecht. Meedoen kon al vanaf € 25,- tegen een jaarlijks rendement van 3,5% tot 5,2%, dus dit was voor iedereen bereikbaar en levert veel meer rendement dan op de bank. Na 16 jaar krijgen mensen hun geld terug. Je ziet wel vaker dat bij een eerste project mensen even de kat uit de boom kijken en daarna gaat het steeds sneller, zeker als de rente op de duurzame bank 0% wordt... Zo werd 't Kampje in Loenen aan de Vecht gerealiseerd in september 2016: 480 panelen voor totaal 150.000 euro. In november werd ook nog De Molenhof in Zwolle in november gehaald: 300 panelen, een project van 100.000 euro.

Samen met Zonnepanelendelen wordt nu gekeken naar vervolgprojecten.

3. Duurzame mobiliteit

Het sneller verduurzamen van de mobiliteitssector in Nederland is één van de speerpunten van Urgenda. Belangrijke onderdelen van deze transitie:

- Een beter en efficiënter openbaar vervoer en goederenvervoer op duurzame brandstoffen of elektriciteit;
- Een verschuiving van benzine en diesel naar elektrisch;
- Een verschuiving van bezit naar gebruik van auto's, zowel voor de zakelijke als voor de particuliere markt.

Low Car Diet

In 2012 startte op de Dag van de Duurzaamheid het eerste Low Car Diet. Toen nog een 'dieet' waarbij CEOs tien dagen lang hun auto moesten laten staan. Dat veranderde langzaam ieder jaar en inmiddels zijn er twee keer per jaar perioden van 30 dagen waarin zoveel mogelijk werknemers van allerlei bedrijven en andere organisaties proberen een maand lang zo duurzaam mogelijk te reizen. Vanuit het Low Car Diet team wordt die maand gekeken hoe het reisgedrag verandert, welke reistijdwinst men heeft, hoeveel CO₂-besparing en wellicht zelfs wat echte kilo's minder dit oplevert. De organisaties strijden tegen elkaar en doen hun best zoveel mogelijk duurzame kilometers te maken of althans, zo min mogelijk fossiele kilometers. Aan het einde van de periode van 30 dagen worden de winnaars bekend gemaakt.

Het Low Car Diet voorjaar 2016 toonde aan dat deze gedragscampagne werkt, want de deelnemers reisden 50% minder in de spits.

Het ook in 2016 verschenen rapport van het CPB en PBL benadrukte ook weer dat meer asfalt aanleggen de files niet oplost. Ander gedrag, uitgelokt door ander beleid en andere beloningen, werkt wel. Het Low Car Diet (LCD) blijkt de grootste gedragscampagne van Nederland te zijn, met ongekend succes. In de maand april reisden 1200 medewerkers van 22 bedrijven en overheden zo min mogelijk met vervoersmiddelen op benzine en diesel en gingen zij de strijd aan met elkaar. De topbestuurders en medewerkers realiseerden een reductie van

hun CO₂-uitstoot van 50% door anders te reizen, bespaarden 20% tot 30% op kosten en bewogen twee keer zoveel als normaal. Na de zomer was er ook nog een najaarseditie van het LCD en daar was Arcadis de grote winnaar. In totaal hebben in dat najaar 1200 deelnemers in 30 dagen voor 50,6 ton CO₂-besparing gezorgd. Naast de 'wedstrijden' gaf Urgenda ook workshops om bedrijven te verleiden stappen te zetten in nieuw beleid.

Het Low Car Diet team wilde graag op eigen benen verder gaan met deze gedragscampagne en bijzondere wedstrijd als Stichting de Reisbeweging. De najaarseditie 2016 was dus de laatste Low Car Diet onder Urgenda's vleugels. In 2017 gaan ze als zelfstandige organisatie verder, maar ook hier is nog een goede band en zitten de mensen van LCD deels bij Urgenda op kantoor.

Elektrisch vervoer

Het doel van het Low Car Diet is onder andere om bij de bedrijven die meedoen ook structureel ander reisgedrag te laten ontstaan. Daarnaast proberen we de autokilometers die nog gemaakt worden te laten elektrificeren. Dat betekent dat we een zetje geven om steeds meer te investeren in elektrische personen- en bedrijfsauto's. Daarnaast ondersteunt Urgenda o.a. het versneld uitrollen van snellaadpunten in Nederland, door lobby en ondersteuning van koplopers.

4. Duurzame energie

Speerpunt van deze transitie:

- Nederland 100% op duurzame energie in 2030;
- Waddeneilanden energieneutraal in 2020
- Alle geschikte scholen 50 zonnepanelen in 2030

Het kan als je het wilt

Nederland kan zijn energievoorziening binnen twintig jaar volledig verduurzamen.

In de agenda "100% duurzame energie in 2030: Het kan als je het wilt", die tevens Urgenda's visie is, zet Urgenda uiteen hoe het vijf keer anders kan op het gebied van wonen, vervoer, voedsel, produceren en energie opwekken. Deze agenda is ook een leidraad bij het werk dat we doen.

3.1 Energieneutrale Waddeneilanden in 2020

Op de Waddeneilanden liggen de ambities nog iets hoger. Een goede reden om daar extra energie in te stoppen. Dankzij de ASNBank kunnen we met minstens 1 persoon fulltime op de eilanden werken en bijzondere projecten ondersteunen.

Energieneutraal in 2020. Dat is nog steeds de ambitie van de vijf Waddeneilanden, Texel, Vlieland, Terschelling, Ameland en Schiermonnikoog. Ieder eiland wil zoveel mogelijk zijn eigen energie zelf duurzaam opwekken op het eiland of in de nabijgelegen zee. Elk eiland heeft eigen speerpunten en een eigen snelheid. Vanuit Urgenda helpen we veel projecten op gang, informeren mensen, koppelen partijen aan elkaar en maken mensen enthousiast. Daarnaast kunnen we nieuwe kennis inbrengen en de acties op de Waddeneilanden bekendheid geven ook buiten de eilanden. Urgenda heeft afgelopen jaar via Energie in Beeld op alle eilanden laten zien wat het energieverbruik is en wie de grootverbruikers zijn op elk eiland. Er wordt gericht gewerkt aan het verduurzamen van de grote verbruikers die daarvoor open staan, doorgaans bedrijven en hotels. Een kort overzicht van de activiteiten:

Texel

TexelEnergie, nog steeds de grootste energiecoöperatie van Nederland, heeft in 2016 een aantal projecten afgerond of overgedragen, van het smart grid project tot een biomassakachel met klein warmtenet. Urgenda hielp bij het indienen van een nieuwe aanvraag voor het zonnepanelenveld, dat eerder naast de subsidie greep. Daarnaast hielpen we met de ontwikkeling van een zogenaamd postcoderoos project, voor het geval die SDE-subsidie moeilijk te verkrijgen blijft voor zonne-energie projecten. De combinatie van coöperatie Texel Energie met heel veel leden en een postcoderoosproject waar veel leden in participeren, zou wel eens een heel mooi project kunnen worden.

Energieneutraal in 2020. Dat is nog steeds de ambitie van de vijf Waddeneilanden

Energieneutrale huizen.

De eerste 15 energieneutrale huizen die Urgenda heeft gerealiseerd, staan op Texel. Dat waren dus ook de pioniers, die heel nauwkeurig werden gemonitord en waar ook veel aan werd geschaafd en veranderd, want lang niet alle apparaten leveren wat er op de productspecificaties staat. Zo hebben we zeer veel geleerd van die eerste 15 huizen, met veel dank aan de eerste pioniers. Alle huizen hebben zonnepanelen. De gewone zonnepanelen leveren wel altijd wat ze beloven gelukkig en zeker op zonnig Texel!

Boot

Texel heeft in 2016 een nieuwe boot, de Texelstroom, gekregen die veel duurzamer is dan de vorige, met zonnepanelen op t dak en op schonere brandstof. De nieuwe veerboot vaart op CNG, compressed natural gas. De brandstof wordt al langer gebruikt, in onder andere het openbaar busvervoer. Met de Texelstroom maakt de Teso nu ook op het water gebruik van deze relatief schone brandstof. Voor het leveren van CNG heeft Teso een overeenkomst gesloten met CNG Net en Alliander. Deze partijen bouwen op het Waddeneiland een zogeheten bunkerstation. De Texelstroom kent meer duurzame elementen. Zo wordt de veerboot voorzien van 700 vierkante meter zonnepanelen en met accu's wordt de gegenereerde lektriciteit opgeslagen. Daarnaast wordt aan boord 'grijs' water gebruikt (geen drinkwater voor wc's).

Vlieland

Op Vlieland staan zo'n 200 permanente woningen en 200 vakantiewoningen. Dat is overzichtelijk en het energieverbruik ook. Om energieneutraal te worden, zijn de woningen cruciaal, plus een paar objecten zoals net zwembad. Er rijden weinig auto's (die mogen niet mee met vakantiegangers op de boot), de boot staat niet ingeschreven op Vlieland en er is geen noemenswaardige industrie, dus het energieverbruik dat aan Vlieland wordt toegeschreven is klein. De gemeente is dan ook ambitieus om energieneutraal te worden, want dat lijkt behapbaar!

Eén van de speciale projecten was het project waarbij kleinschalig windenergie werd opgewekt op de nok van een dak met behulp van Ridgeblade. Dit was het eerste project in Europa en werd dus heel nauwkeurig gemonitord. Uiteindelijk bleek de omzetting in energie via een omvormer nog niet goed te werken en is de fabrikant en importeur gevraagd de Ridgeblade weer weg te halen, omdat het niet veel opleverde. Dit product is nog niet uitontwikkeld. Zo blijven we experimenteren en nieuwe ontwikkelingen in de gaten houden.

Urgenda is actief geweest op vele fronten, zoals :

- Heel veel advies gegeven aan burgers, via het energieloket, vooral hoe bewoners van het gas afkunnen en energieneutraal kunnen worden. Dat heeft geleid tot reeks huizen met zonnepanelen en 1 huis van het gas af (energieneutraal), naast vele isolatie activiteiten (oa ook door subsidies van het Rijk);
- Met Vlieland Duurzaam! samen worden allerlei sessie georganiseerd om de bewustwording rond energie te vergroten;
- Gesprekken doorgezet met WoonFriesland, de woningcorporatie om hun huurwoningen energieneutraal te maken, nadat wij de eerste voor hen hadden gedaan op onze kosten.
- plaatsen zonneweide van 0,8 Mw. Samen met lokale partners helpt Urgenda dit project mogelijk te maken, oa door financiële modellen te maken en berekeningen m.b.t. een oost-west opstelling;
- via de postcoderoosregeling een aantal daken vol krijgen met honderden zonnepanelen. Dit ook omdat niet iedereen op Vlieland zonnepanelen op het eigen dak mag (beschermd dorpsgezicht ed.), maar wel graag mee doet met het plaatsen van panelen bij anderen.

Terschelling

De plannen om een veld met zonnepanelen neer te leggen, worden steeds concreter en wordt gedragen door de lokale energie cooperatie. Dit kan leiden tot een zonnestroom veld van 0,8 Mw.

Er zijn nu 2 energieneutrale woningen zonder gas. Ook hier hopen we de woning corporatie te verleiden hier ook mee aan de slag te gaan.

De Terschellinger Energie Cooperatie groeit gestaag en wil ook graag meedoen met gezamenlijke activiteiten, vooral in en rond het huis van leden.

Urgenda helpt ook nog mee om een pyrolyseproject te realiseren. Dit levert in potentie meer dan 5% van alle stroom van Terschelling op. Het idee is om uit hout, GFT en een deel van het bedrijfsafval via pyrolyse deze groene grondstoffen ontleden en benutten. Het is een project samen met o.a. Staatsbosbeheer en het Wetterskip. Het zou mooi zijn als de eilandbewoners hierin mee kunnen investeren. Een aandeel in moois uit hun afval. Daarnaast hoeft dat afval niet meer naar de vaste wal vervoerd te worden, dus het scheelt veel scheepsbewegingen en daarmee ook CO₂-uitstoot. Er moeten nu eerst allerlei testen plaatsvinden, vooral van de beoogde brandstof: levert dit materiaal een constante stroom, van de juiste kwaliteit. Wat is de energetische waarde van de grondstoffen die beschikbaar zijn.

Ameland

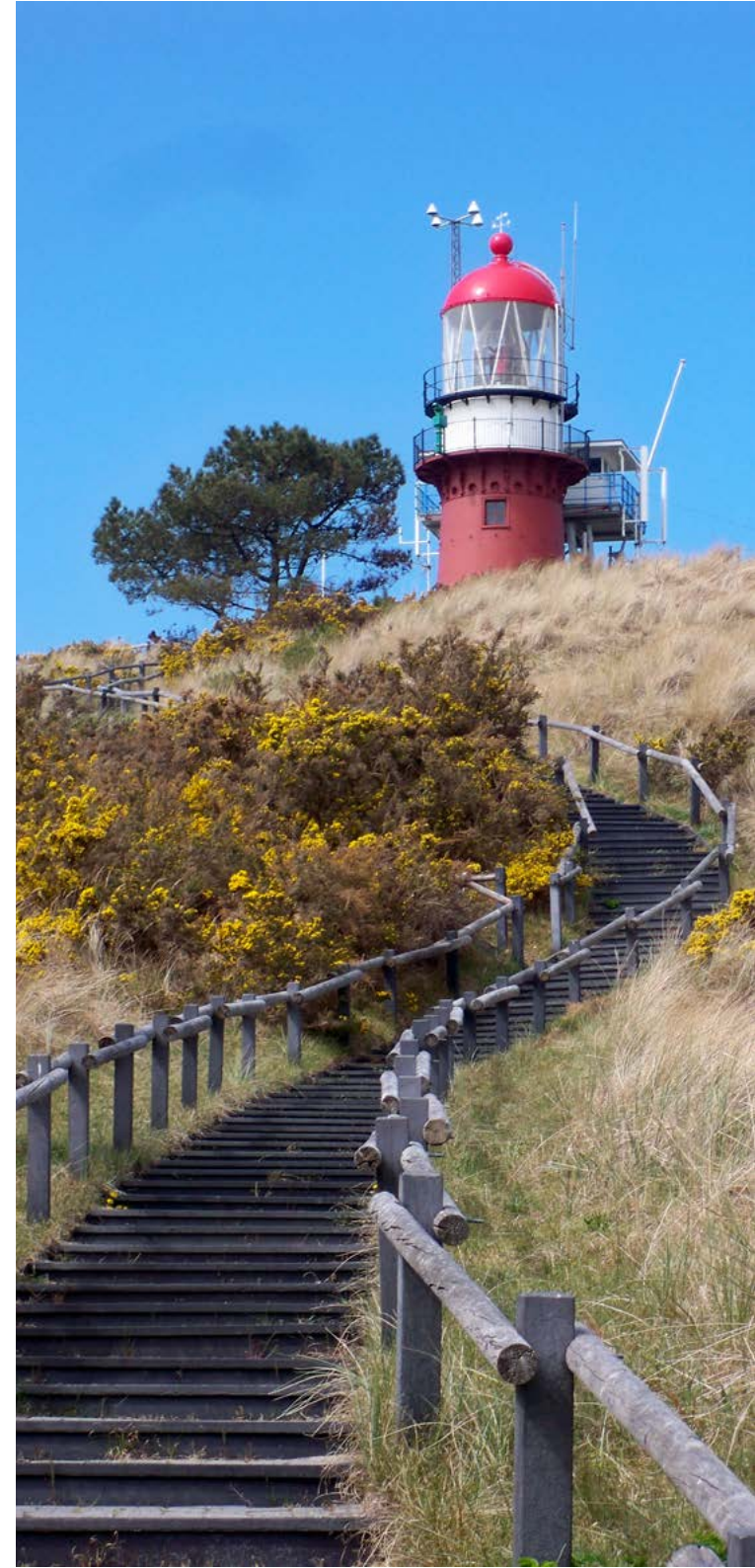
Ameland heeft een bijdrage gekregen uit het Waddenfonds voor het grootste zonnepanelen veld van Nederland, dat in 2015 werd gebouwd. Urgenda heeft goede contacten met de trekkers van dit project en probeert die kennis te vertalen naar de andere eilanden. Het zonnenveld op Ameland trekt nog steeds veel bekijks.

Ook op Ameland heeft Urgenda een tweede woning energieneutraal gemaakt en van het gas geholpen. Er is ook geëxperimenteerd met een nieuwe douche, die echt heel veel minder (warm) water verbruikt en daardoor op jaarbasis flink bespaart. Ook een boerderij is na advies van het gas afgegaan en energieneutraal geworden.

Schiermonnikoog

Ook in 2016 heeft Urgenda inspiratiesessies georganiseerd om te laten zien wat er kan en wat het kost. Bewoners die aan de slag willen krijgen advies.

Urgenda heeft met een coalitie van heel veel NGOs, van de Waddenvereniging tot Natuurmonumenten en lokale actiegroepen succesvol gestreden tegen de voorgenomen boringen van Engie voor de kust van Schiermonnikoog. Nu Engie niet gaan boren, willen ze wel meehelpen met het verduurzamen van de energievoorziening. Dat lijkt ons uitstekend, we zijn heel benieuwd naar hun vorderingen komend jaar.

3.2 Schooldakrevolutie

Begin 2016 is de Schooldakrevolutie van start gegaan op initiatief van Sungevity, Urgenda en NL 2025. **Doelstelling is om in 2020 minimaal de helft van alle geschikte schooldaken in Nederland te voorzien van zonnepanelen** - en de besparing in te zetten voor verdere verduurzaming van het gebouw en voor lesprogramma's voor scholieren. Hiermee moet groene stroom van eigen dak de sociale norm worden voor alle (7000) basis- en middelbare scholen.

Veel bestaande zonne-initiatieven komen niet van de grond door een combinatie van drie factoren: gebrek aan tijd, kennis en budget. De Schooldakrevolutie wil schoolbesturen, gemeenten en beheerkoepels prikkelen en ondersteunen om zonnestroom op daken serieus op de kaart te zetten door zich op haalbare concepten te richten en hen over deze drie drempels te helpen. In september is de ASVO school in Amsterdam als eerste school van panelen voorzien. In Rotterdam en in de

Haarlemmermeer worden de pilots voor 'het postcodeboek scholen voor scholen' uitgewerkt. Met de gemeente Haarlemmermeer, energievooperatie Tegenstroom en drie schoolbesturen krijgen 45 scholen zonnestroom: 7 schooldaken leveren aan 38 andere scholen in de Haarlemmermeer. Voor middelbare scholen en enkele lagere scholen is met succes SDE+ subsidie aangevraagd. Meer dan 100 scholen hebben zich individueel aangemeld. Zij krijgen een quick scan en worden gecoacht om ze op weg te helpen. Dat is erg tijdrovend, daarom werken we aan een heldere menukaart op de website zodat zij op die manier zoveel mogelijk verder worden geholpen. Naast enkele school-besturen doen de gemeenten Amsterdam, Utrecht, Rotterdam, Eindhoven en Haarlemmermeer mee. In 2016 zijn er vele gesprekken en bijeenkomsten geweest met nieuwe gemeenten en partijen die in 2017 de intentie hebben zich aan te sluiten.

Intussen is de stichting Schooldakrevolutie opgericht en hebben we voor 2017 voldoende fondsen en sponsors gevonden om niet meer alleen met vrijwilligers te hoeven werken. Op Duurzame Dinsdag heeft Greenchoice de energieprijz aan ons toegekend en is het groene lintje aan Feike Sijbesma uitgereikt. Er is veel aan communicatie gedaan in het eerste jaar zodat de Schooldakrevolutie op de kaart staat. Het is nu een kwestie van opschalen.

Meer dan 100 scholen hebben zich individueel aangemeld.

5. Klimaatverandering

De agenda voor 2030 zou moeten leiden naar een 100% duurzame energievoorziening, wat een grote bijdrage levert aan het vertragen van klimaatverandering. In december 2015 spraken bijna alle landen van de wereld samen af om de opwarming op aarde niet verder dan 1,5 tot 2 graden te laten oplopen en bij voorkeur zo ver mogelijk onder die twee graden te blijven. Als we dat serieus nemen, dan zullen we binnen twintig jaar moeten stoppen met de uitstoot van broeikasgassen. Doen we dat niet, dan gaan we zeker over de 1,5 graad heen op weg naar twee graden. Het is een gevaarlijke strategie om de CO₂-concentratie in de atmosfeer en daarmee de temperatuur op aarde eerst te laten oplopen tot een opwarming van meer dan twee graden en dan maar te hopen dat we die temperatuur in de tweede helft van deze eeuw weer omlaag kunnen brengen. Dat leidt sowieso tot veranderingen, waarvan er een deel niet meer terug te draaien zijn en veel verlies van biodiversiteit.

4.1 De Klimaatzaak - Rechtszaak tegen de staat

Op 24 juni 2015 won Urgenda wat nu heet "De Klimaatzaak" tegen de Nederlandse Staat. Hoewel er een grote spontane actie op gang kwam uit de hele wereld om de Staat te vragen niet in hoger beroep te gaan, deed de Staat dat wel. Ondanks hoorzittingen in het parlement en vele discussies en verzoeken, verklaarde de Staat in oktober 2015 in hoger beroep te gaan bij het Hof. In april 2016 stuurden ze hun stukken naar Urgenda en het Hof. Daar voert Urgenda verweer tegen, wat in 2016 veel tijd heeft gekost van het juridisch team.

Ook in 2016 werd weer duidelijk dat deze rechtszaak nu al enorm veel invloed heeft, zowel in Nederland als in het buitenland. In bijna iedere discussie over klimaat en energie, vooral in Den Haag, wordt wel ergens zijdelings verwezen naar deze rechtszaak. Iedere keer als er weer cijfers naar buiten komen dat de CO₂-uitstoot in Nederland weer is gestegen, wordt verwezen naar onze zaak.

In Amerika worden ook allerlei rechtszaken gevoerd tegen verschillende overheden en bedrijven. Het is al voorgekomen dat de rechter daar verwees en citeerde uit onze rechtszaak. Het feit dat we alles vertaald hebben in het Engels is dus nu al zeer nuttig. Vanuit Urgenda helpen we ook verschillende groepen van burgers, NGOs en juristen in verscheidene landen met klimaatzaken aldaar.

4.2 Grootouders voor het Klimaat

Grootouders op de bres voor hun kleinkinderen Tijdens de wandeling naar Parijs in november 2015, liepen er heel veel grootouders mee. Zij gaven aan graag meer te willen doen, maar niet goed te weten hoe. Zij zien hoe het klimaat de afgelopen 50 jaar al veranderd is en maken zich zorgen maken over de wereld waarin hun kinderen en kleinkinderen opgroeien. Zij verlangen meer actie om klimaatverandering te voorkomen. Daarbij gaan ze zelf aan de slag, maar ze vinden ook dat klimaat en energie voor alle politieke partijen topprioriteit zou moeten zijn bij de verkiezingen in maart 2017. In verschillende landen zijn al Grandparents for Climate actief, de Grootouders voor het Klimaat sluiten in Nederland aan bij deze bredere inter-natio-nale beweging.

We hielpen de grootouders een website op te zetten (<http://grootoudersvoorhetklimaat.nl/>) waarop grootouders zich kunnen aansluiten bij de beweging en waarop activiteiten worden gemeld en besproken. Inmiddels staan vele bekende grootouders op de site, van Herman Wijffels, Job Cohen en Jan Pronk, tot Ed Nijpels, Ruud Lubbers en Jan Terlouw. Niet links, niet rechts, maar een opgave voor iedereen, dat is de centrale boodschap.

Fietstocht van Den Haag naar Groningen september 2016

Als eerste activiteit fietsten de Grootouders voor het Klimaat van Den Haag naar Groningen. Urgenda deed de organisatie en logistiek. Onderweg werden allerlei duurzaamheids-initiatieven bezocht vooral op het gebied van duurzame energie, waarmee ze lieten zien dat er veel meer kan en al gebeurt dan velen denken. Het laat zien dat we al gestart zijn met de benodigde omslag naar een duurzame energievoorziening. De tocht eindigde in Groningen, als hart onder de riem voor alle Groningers, waar de gaskraan verder dicht moet en de laatste kolencentrale zal moeten sluiten.

We startten tussen de Eerste en de Tweede Kamer met vele tientallen grootouders. Tot onze verbazing waren er nauwelijks elektrische fietsen en des te meer tandems en bijzondere fietsen. Iedere dag kwamen er mensen bij en gingen er weer mensen weg. Wij hadden 's avonds een slaapplek geregeld en diner en overdag werden we op vele plekken hartelijk ontvangen met lunches en andere versnaperingen. De grootouders leerden elkaar beter kennen op de tocht en daar ontstonden weer nieuwe initiatieven uit. In de meeste gemeenten werden we ontvangen door wethouders en mensen die in die gemeente actief waren op het gebied van duurzaamheid. Zij waren ook blij met onze komst en lieten ons zien hoeveel er lokaal al gebeurt. Onder de radar is er steeds veel meer gaande dan je op afstand ziet.

Het laat zien dat we al gestart zijn met de benodigde omslag naar een duurzame energievoorziening.

Klimaatverandering prioriteit bij de verkiezingen – Manifest van de Grootouders

Voor de grootouders is het heel duidelijk dat klimaat en energie voor alle politieke partijen topprioriteit zou moeten zijn en had moeten zijn bij de verkiezingen. In aanloop naar de verkiezingen kwam een aantal grootouders bij elkaar die een achtergrond hadden in de klimaatwetenschap en/of veel interesse hadden in het onderwerp klimaat en energie. Met behulp van de Urgenda medewerkers werd een manifest gemaakt en op de website gezet. Daarna hielp Urgenda om ook bekende grootouders te vinden die het manifest wilden ondertekenen. Dat gebeurde massaal.

Het eerste manifest werd aangeboden aan de leider van het CDA, de heer van Haersma Buma. We organiseerden een bijeenkomst in een zaal vlakbij de Tweede Kamer, waar we een hele hoge opkomst hadden. De grootouders vulden de zaal uit. Bert Metz, grootouder en ex-IPCC-lid, klimaatexpert, hield een inleidend verhaal, waarna we de heer Buma vroegen wat rentmeesterschap en "de aarde goed doorgeven aan je kinderen" nu voor hem werkelijk betekende. Hij ging met de grootouders in debat en het werd een hele levendig en goed gesprek. We maakten er ook een film van voor op de website. Ook de coalitie van 23 jongerenorganisaties was aanwezig. De grootouders en de jongeren ontmoetten elkaar daar en zijn samen natuurlijk een prachtige coalitie, die aan de politie en anderen vragen meer te doen voor een volhoudbare aarde. Zowel de jongeren als de grootouders zijn een onderdeel geworden van de bewustwordingscampagne "Kies voor Klimaat".

Grootouders op het Plein – elke twee weken

Naar analogie van de “dwaze moeders op het Plein” zijn de grootouders ook begonnen met een actie “grootouders op het plein”. Elke twee weken komen ze samen op het Plein pal voor de Tweede Kamer. Een groot aantal kamerleden is al langs geweest bij de grootouders en is daar met ze in gesprek gegaan. Ze komen samen elke eerste en derde donderdag van de maand. Het is duidelijk dat de Grootouders de verbinding zoeken met vele andere organisaties, gesteund door of geïnitieerd door het Urgenda team dat hen ondersteunt.

Overige acties

De grootouders hebben op de Dag van de Duurzaamheid, 10-10, voorgelezen op allerlei lagere scholen, als onderdeel van de landelijke voorleesactie. Ze zijn aanwezig bij allerlei “marsen voor het klimaat en aanverwante onderwerpen”, zoals de People’s Climate March, die inmiddels wereldwijd jaarlijks wordt gehouden. Er liep ook een delegatie mee met de Nijmeegse 4-daagse.

De grootouders zien duidelijk dat het gaat om andere waarden en andere prioriteiten in het leven. Niet geld en winst boven aan, maar het welzijn van hun kleinkinderen op een leefbare aarde. Dat geeft andere gesprekken en andere activiteiten.

**Een groot aantal kamerleden is
al langs geweest**

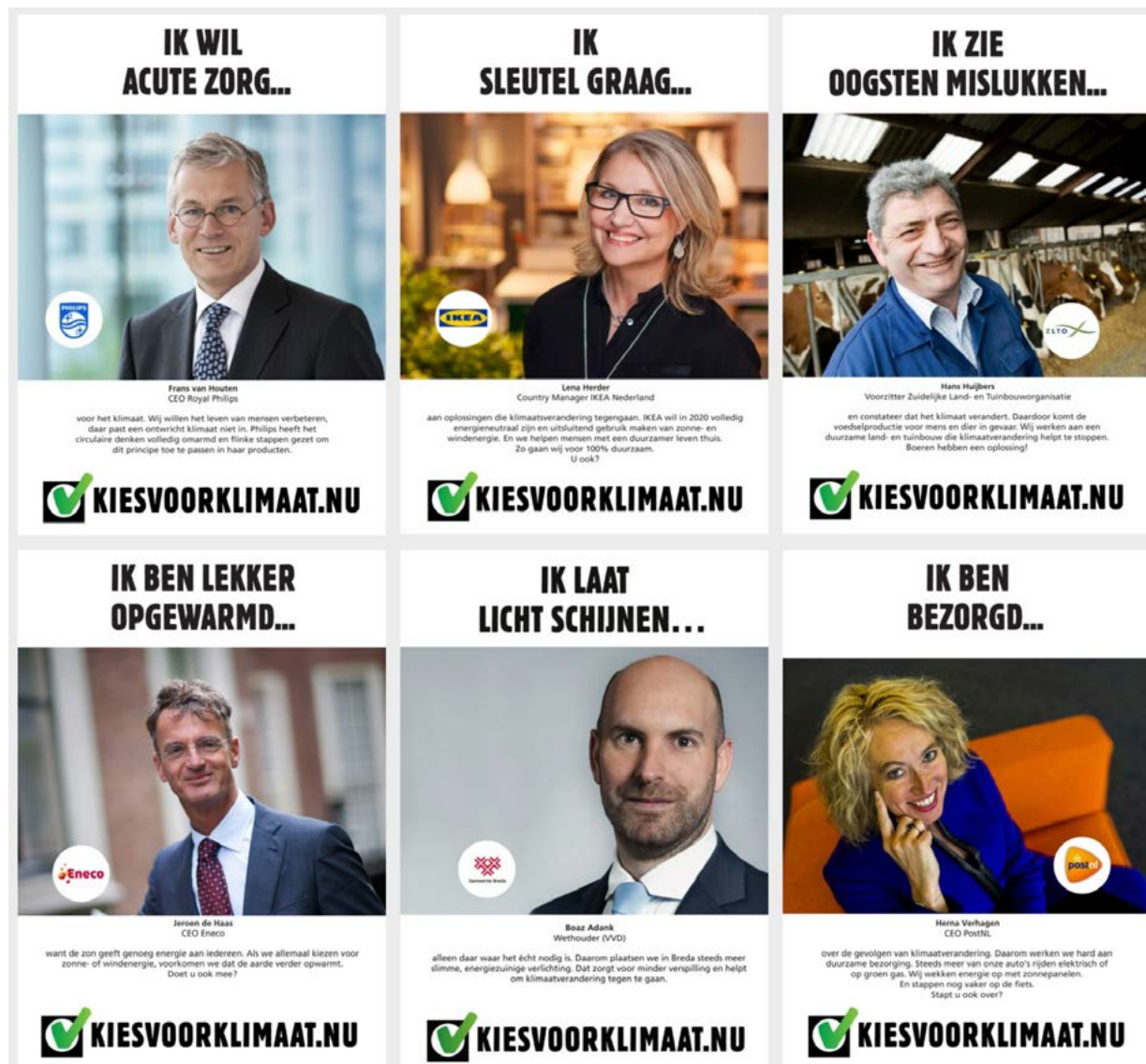
4.3 Kies voor Klimaat

In 2016 is Urgenda voor het eerst begonnen met een publiekscampagne. Enerzijds om de urgentie rond klimaatverandering meer voor het voetlicht te brengen en anderzijds om oplossingen te laten zien. Aangezien dit een bijzonder jaar was met verkiezingen zijn we begonnen met Kies voor Klimaat te positioneren als: niet links, niet rechts, maar er is meer actie nodig van iedereen voor een volhoudbare samenleving. We zijn begonnen met het uitnodigen van CEOs van alle grote bedrijven die serieus werk maken van het voorkomen van klimaatverandering. Inmiddels hebben zich al meer dan 30 CEOs aangesloten bij de actie. Onze intentie is om posters te maken van die CEOs waarop ze zelf een uitspraak doen die verrassend is, zoals die van Paul Polman hieronder. Onder de foto staat dan verdere uitleg. De serie posters heeft in abri's en muppies gehangen, op het station en wordt verspreid via allerlei sociale media kanalen in aanloop naar de verkiezingen. In 2017 zal de campagne worden uitgebreid.

Paul Polman,
CEO Unilever

Unilever heeft daarom groei en milieu-impact van elkaar los gekoppeld. Al onze fabrieken schakelen uiterlijk in 2020 over op groene energie en onze ketenpartners in 2030. Ook helpen we ontbossing een halt toe te roepen. Zo gaan we klimaatverandering tegen.

6. Circulair Friesland & ProefTuin van West

5.1 Circulair Friesland

Urgenda maakte in 2015 samen met Metabolic een analyse van de grondstofstromen die Friesland in- en uitstromen, als basis om na te denken over een circulaire economie. Op 12 juni 2015 werd het Rapport Circulair Fryslân uitgebracht tijdens kick off conferentie in Leeuwarden. Het Friese bedrijfsleven, overheden en andere partijen besloten de handen ineen te slaan om de circulaire economie in Friesland samen vorm te geven.

Begin 2016 werd de Vereniging Circulair Friesland opgericht en meteen werden tientallen bedrijven en andere organisaties lid. Vanuit Urgenda ondersteunden we dit proces en vormden we een soort "aanjaagteam" voor verdere actie. Op basis van de eerste analyse en het rapport werden speerpunten gekozen en vormden zich groepen bedrijven, samen met overheden en onderwijs rond sectoren, waar alle partijen zich verbonden om steeds meer circulair te gaan werken.

In de eerste 10 maanden ontstonden verscheidene groepen, ronde tafels, werden lezingen gegevens en circulaire cafés en vele mensen en organisaties werden aan elkaar verbonden. Nieuwe leden sloten aan en nieuwe ideeën kwamen boven water. Zo werd in dat

eerste jaar heel veel gezaaid, kiemen werden zichtbaar en een vruchtbare humuslaag ontstond, waarop we de komende jaren samen verder willen bouwen. Het brede enthousiasme rondom Circulair Friesland is niet onopgemerkt gebleven.

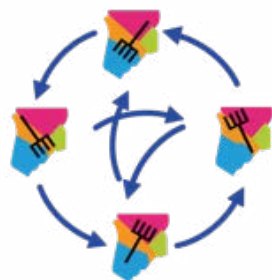
In dit eerste jaar was er al heel veel aandacht voor de activiteiten in Friesland, zowel bij de andere noordelijke provincies als in de Tweede Kamer. In het kader van het voorzitterschap van Nederland kwamen Brusselse delegaties naar Friesland en gingen vertegenwoordigers van Circulair Friesland naar Brussel. Ook vertegenwoordigers van Ministeries kwamen op bezoek bij Circulair Friesland. Op de Dag van de Duurzaamheid (10/10) kwamen activiteiten van Circulair Friesland op tv en Prins Carlos werd ambassadeur.

Urgenda hielp om het hennephuisje naar Leeuwarden te halen, waar het op verschillende plekken heeft gestaan. Mensen konden kennis maken met hennep als bouw materiaal, als grondstof voor kleding, de basis voor thee en andere voedingsmiddelen en zo zien hoe één plant op vele manieren benut kan worden. Elk deel heeft meerdere functies. Het hennep huisje zelf draait op eigen zonne-energie en kan ok dienen als vergaderruimte.

5.2 Circulaire ProefTuin van West

Voor de recent opgerichte ondernemersvereniging Tuinen van West en de gemeente heeft Urgenda begin 2016 vijf kansrijke thema's met daaronder vele projecten in kaart gebracht en geholpen met opstarten.

Ook in dit gebied gaat men "groene allianties" aan: samenwerkingen waaraan men zich per project kan verbinden. Steeds meer ondernemers sluiten zich aan, inmiddels al meer dan 40! In dit gebied wil men innovatieve projecten starten en die kennis te delen en dan op schalen elders in de stad. Daarom werkt men meteen al vanaf het begin samen met onderwijs, ondernemers, overheid en overige organisaties. De gekozen thema's en projecten passen in de visie en ambities voor de Tuinen op de lange termijn. De ProefTuin geeft een tegenwicht tegen de oprukkende stad. Het is een vruchtbare bodem waar bewoners hun geest en lichaam kunnen laven, door te sporten, te recreëren, van de natuur te genieten en gezond te eten.

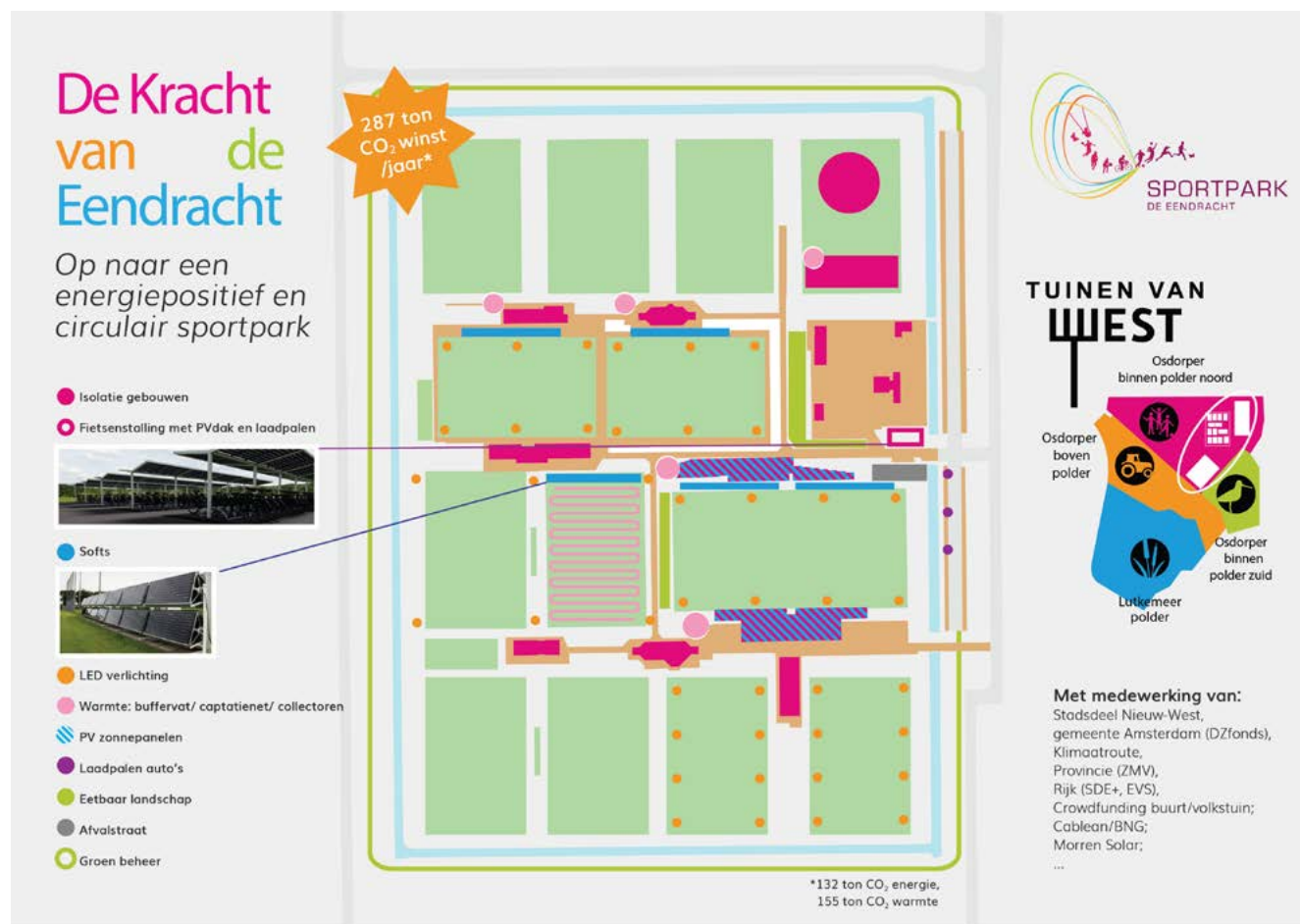
De initiatieven richten zich op de volgende vijf thema's:

1. Tuinen van West energieneutraal;
2. (zelf)beheer van het groen in het hele gebied;
3. lokaal behouden en benutten van alle groene grondstoffen;
4. waardevol water en algen én
5. de lokale voedselketen.

Tuinen van West Energieneutraal

Het Sportpark met meer dan 20 sportverenigingen en de nabije omgeving heeft zich verenigd om energie-neutraal te worden in de Kracht van de Eendracht! Het eerste project is de daken volleggen met zonnepanelen. Het Sportpark krijgt circa 500 panelen en op de nieuwe brouwerij de 7 Deugden komen circa 35 panelen. Dat is mogelijk geworden dankzij twee SDE-bijdragen van het Rijk. Op dit moment wordt een warmteonderzoek verricht om slimme oplossingen te zoeken met oa een captatienet onder een van de kunstgrasvelden voor het verwarmen van de kantines en voor het warme

water voor de douches. De oudere gebouwen zullen worden geïsoleerd en twee velden worden al met LED verlicht. Ook zal een pilot met Alliander starten op het gebied van 'Vehicle to Grid' met de twee zojuist aangeschafte elektrische bussen. Deze bussen voor het buurtbusvervoer zijn ook een lokaal initiatief dat is gestart sinds het gebied is afgekoppeld van het openbaar vervoer. Het park vervult een voorbeeldfunctie als het om werkgelegenheid en opvang van statushouders gaat. Ook laatste schoolkansjongeren en mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt kunnen hier op een sportieve manier de draad weer oppakken.

In De Kracht van de Eendracht van sportpark de Eendracht worden vele innovaties gecombineerd !

Zelfbeheer van het Groen en die grondstoffen in het gebied houden

Bij het nieuwe beheerplan van de gemeente worden 7 uitgangspunten voor een duurzame aanpak toegevoegd. De gemeente en de mensen van de ProefTuin denken daar samen over na. Tegelijkertijd is er een groot onderzoek gestart met de Hogeschool van Amsterdam, RE-ORGANISE. Hier wordt geïnventariseerd welke organische reststromen (blad, gras, snoeimateriaal, hout) er vrij komen in het gebied en welke (business)kansen er zijn om die groenstromen te benutten. Er wordt ook bekeken welke obstakels en oplossingen er zijn om een kleinschalige kringloop van deze groene grondstoffen in het gebied zinvol te laten zijn. Er is in februari een workshop geweest met ondernemers om samen in kaart te brengen welke nieuwe samenwerkingen, scenario's en verdienmodellen hieruit voort komen.

Het composteren wordt op diverse plaatsen weer lokaal opgepakt. Er komt een cursus en begeleiding gedurende een jaar voor compostmeesters van 3 volkstuincomplexen en in de woonbuurt komt een pilot met een ondergronds wormencompostbak. Ook de ondernemersvereniging is actief met een collectieve composthoop. Alle groene stromen blijven voortaan in het gebied! Een nieuwe biomeiler waarmee de Fruittuin offgrid kan functioneren. Zo worden groene grondstoffen uit het gebied omgezet in warmte en compost. De Hogeschool meet en leert en zoekt naar optimalisatie.

Waardevol met water en algen

Er ontstaan diverse samenwerkingsverbanden met onderwijs en kennisinstellingen, zoals Accres van de WUR (Universiteit Wageningen) en het innovatielab van de Hogeschool van Amsterdam. Er is al een ecovriendelijk algenbootje ontwikkeld, dat algen kan oogsten uit sloten en meertjes, om te beginnen n Tuinen van West. Algen zijn onder andere zeer waardevolle voedings- en meststoffen. Het resultaat van het scheppen van algen uit al die sloten is schoon water in de sloten en nuttige voedingsstoffen op de kant.

Een nieuwe biomeiler waarmee de Fruittuin offgrid kan functioneren. Zo worden groene grondstoffen uit het gebied omgezet in warmte en compost. De Hogeschool meet en leert en zoekt naar optimalisatie.

Lokale voedselketen

Er komt met steun van de stad Amsterdam een permanente 2e deeltijd klas stadslandbouw van de Warmonderhof/Aeres bij de Fruittuin. Het curriculum voor die vorm van onderwijs kan verder ontwikkeld worden de komende twee jaren. Dat levert veel banen en kennis op.

De Tuinen van West: 4 polders tussen de Haarlemmerweg, Halfweg, de Ringvaart Haarlemmermeer en Lutkemeer- en Ookmeerweg. Een groen gebied van bijna 700ha aan de rand van Amsterdam.

7. Bouwen aan een beweging

Op tal van manieren bouwt Urgenda samen met burgers en partners uit bedrijfsleven, overheden, kennisinstellingen en andere organisaties aan een steeds grotere duurzaamheidsbeweging.

Dag van de Duurzaamheid

Op 10 oktober 2016 vierden we voor de achtste keer de Dag van de Duurzaamheid. Er deden meer dan 100.000 mensen mee, van scholen tot grote bedrijven en van ZZPers tot NGOs. De Dag start bijna traditiegetrouw inmiddels met de Voorleesactie. Dat is een samenwerking van Urgenda met Duurzame Pabo en de Missing Chapter Foundation van prinses Laurentien. Dit keer was er een wedstrijd aan vooraf gegaan, waarbij Pabo-studenten was gevraagd verhalen in te leveren voor een boek, met als thema 'plastic'. Uit alle ingezonden verhalen werd een selectie gemaakt, die in het boek kwam en de verhalen werden geïllustreerd door basisschoolleerlingen. Het werd een heel mooi boek. Door de actieve betrokkenheid van PABO-studenten, gingen zij uiteindelijk allemaal ook zelf voorlezen op een basisschool, naast alle prominenten, van de prinses, tot Helga van Leur, vele wethouders en DJ Salto. Er werd op de DvDD2016 op 6000 plekken voorgelezen, voor tienduizenden kinderen.

De Dag van de Duurzaamheid is inmiddels zelfs wel een beetje geïnstitutionaliseerd, net als Dierendag. Er zijn veel partijen die ieder jaar die dag inplannen en standaard meedoen. Samen lieten ze weer zien dat duurzaamheid niet alleen noodzakelijk is maar ook inspirerend, innovatief en winstgevend.

De NOS maakte weer een verslag van de dag. Ze hadden reportages gemaakt met koplopers, maar waren ook mee op de tour die wij die dag maakten van Friese koplopers, via de afsluitdijk naar het Offgrid Testing Centre in Den Oever. Dat zorgde voor een mooie uitzending. Op die locatie komt wind-, getijde- en zonne-energie samen en werkt men ook aan zeer moderne opslag technologieën. De dag werd 's avonds afgesloten met een bijeenkomst in Pakhuis de Zwijger, waar de Duurzame Top100 bekend werd gemaakt.

Regiotour

Urgenda heeft de afgelopen jaren alle provincies bezocht met een regiotour. We beginnen nu met een nieuwe ronde en doen dat net weer even anders, rond thema's of belangrijke gebeurtenissen. Op een regiotour bezoeken we koplopers, organiseren we discussies en kijken we of we ter plekke ideeën, oplossingen, netwerk of andere zaken kunnen bieden, waar de koplopers om gevraagd hebben. Een regiotour wordt zorgvuldig voorbereid in de maanden voor de tour. In 2016 waren er twee speciale regiotouren.

15 en 16 juni Energie Tour Brabant en Limburg
Voor de Tour in juni werkte Urgenda samen met de Duurzame Energie Unie. Deze cooperatie is

een koepel voor (toen) rond de dertig lokale duurzame energie coöperaties. Urgenda en de Duurzame Energie Unie tourden samen twee dagen door Limburg en Noord-Brabant. Op tal van plekken lieten we, samen met zes lokale duurzame energiebedrijven, zien wat er gebeurt op het gebied van decentrale duurzame energie. Daarnaast werden de bedrijven Geelen Counterflow en Moonen Packaging bezocht, evenals een tuinderij met 900 zonnepanelen. De windmolen van Zuidenwind werd beklommen, schoolkinderen in Dongen presenteerden een groene tour en Energie Collectief Loon Op Zand trad toe tot de Duurzame Energie Unie. Op de website van Urgenda zijn mooie video's te vinden van deze tour.

Regiotour Friesland en Noord Holland op de Dag van de Duurzaamheid 9 en 10 oktober

In twee dagen reden we langs allerlei koplopers aan beide kanten van de afsluitdijk. Een kleine bloemlezing:

- Officiële bekendmaking 'Freonen fan Fryslân' (vrienden van Friesland) met zanger Syb van der Ploeg en Piter Wilkens;
- Bezoek aan afvalbedrijf Omrin, waar 'Van afval tot grondstof' leidend is. Van afval maakt men nieuwe GFT bakjes, lantaarnpalen en zelfs knikkertegels;
- Bezoek aan de eerste energieneutrale woningen van Friese woningcorporatie Elken. Deze Friese woningcorporatie is koploper op het gebied van huizen energieneutraal maken. Hun doelstelling is: alle huurwoningen energieneutraal in 2030 en kosten voor huur plus energie omlaag brengen!
- Blue Energy & Vismigratierivier op Afsluitdijk;
- Bezichtiging Tocado getijde turbines;
- Officiële 'go' voor het Off Grid Test Centre Afsluitdijk: Samen met de initiatiefnemers legden we de eerste hand aan het nieuwe Off Grid Test Centre dat geplaatst gaat worden op de Robbenplaat. Het is een prachtige locatie op één van de eilandjes van de Afsluitdijk waar zonne-, wind- en stromingsenergie samen gaan komen, een innovatieve wijze van opslag en vervoer. In het Off Grid Test Centre zullen vier bedrijven aangaande zonne-, wind-, stromingsenergie én energie opslag gaan testen hoe het beste

al deze vormen van energie samenkomen en opgeslagen kunnen worden;

- Bezoek aan het Urban Earth Ship in Alkmaar, dat is gebouwd van afval en restmaterialen. Initiatiefnemer Cees Hiemstra experimenteert om ook in zijn eigen water te voorzien. De groep mensen die betrokken is bij het Earth Ship is geïnspireerd door de natuur en off-grid: onafhankelijk van gas, water en elektrische energie;
- Ontketening van de schooldakrevolutie in Haarlemmermeer: vier scholen in Hoofddorp en omgeving worden groene stroomfabriekjes die zonnestroom met 1250 zonnepanelen gaan leveren aan alle 30 scholen in en om Hoofddorp.

Zo'n acht jaar na de eerste regiotour in Noord-Holland, zien we wel dat er op steeds meer plekken actief gewerkt wordt aan het verduurzamen van de samenleving en de daarbij horende energietransitie.

Kies Duurzame Mode

De website Kiesduurzaamemode.nu biedt een podium aan de koplopers op het gebied van duurzame mode. Consumenten krijgen er informatie, handige tips en links naar shops, video's en apps om zo te kiezen voor duurzame mode. Net als in 2015 liet Urgenda met dit initiatief weer het belang van het dragen van duurzame mode zien en bracht het met het platform tientallen partijen in Nederland op het gebied van duurzame mode (koplopers

dus) bij elkaar en voor het voetlicht. Urgenda was actief in de Amsterdam Fashion Week en de Dutch Sustainable Fashion Week en natuurlijk op de jaarlijks terugkerende 24 april Fashion Revolution Day. Op deze dag werd er wereldwijd met #WhoMadeMyClothes stilgestaan bij de ramp in de Rana Plaza kledingfabriek in Bangladesh in 2013. Urgenda en haar initiatief Kiesduurzaamemode maken deel uit van het Nederlandse team waarmee de Fashion Revolution Talks georganiseerd werden

Zoals in het 'Klimaat' hoofdstuk al beschreven heeft Urgenda ook geholpen bij het oprichten van een nieuwe beweging van Grootouders voor het Klimaat. Grootouders zien hoe het klimaat de afgelopen 50 jaar al veranderd is. De Grootouders voor het klimaat willen laten zien dat er in Nederland vele opa's en oma's zijn die zich zorgen maken over de wereld waarin hun kinderen en kleinkinderen opgroeien. Zij verlangen meer actie om klimaatverandering te voorkomen. Klimaat en energie zouden voor alle politieke partijen topprioriteit moeten zijn bij de komende verkiezingen. Via de website kunnen grootouders zich aanmelden en meedoen aan diverse activiteiten. Op die manier laten zij hun stem horen en geven zij aan een duurzame toekomst te verlangen voor de huidige generatie en de generaties na hen.

8. Communicatie

Na het winnen van de klimaatzaak in 2015 is de aandacht voor Urgenda steeds meer toegenomen. Als er belangrijke ontwikkelingen zijn op het gebied van energie en klimaat, dan wordt Urgenda vaak om haar mening gevraagd. Toch is het voor Urgenda nog steeds heel belangrijk om vooral ook de initiatieven, projecten en allerlei andere koplopers en vernieuwende zaken onder de aandacht te brengen. Daarmee laten we zien dat er veel meer kan dan mensen denken en we bieden hoop en inspiratie om ook aan de slag te gaan. Koplopers worden regelmatig in het zonnetje gezet in de pers, in nieuwsbrieven, tijdens de regiotour en bij allerlei andere evenementen die Urgenda organiseert.

Urgenda zet zich ook in om mensen te informeren over klimaatverandering. Dat gaat via honderden lezingen die Urgenda medewerkers geven en allerlei uiting op de sociale media tot artikelen in de pers en eigen nieuwsbrieven. Sinds 2016 is daar ook de Kies voor Klimaat campagne die zich daar steeds meer voor in gaat zetten.

Via de communicatiekanalen van Urgenda zoals de website, nieuwsbrief, persberichten en social media bereikt Urgenda een steeds groter publiek. Zo heeft Urgenda meer dan 27.000 volgers op Twitter, versterkt door de accounts van het Urgenda-team, wat veel respons oplevert. Ook de verschillende Facebook pagina's spelen een steeds grotere rol aangevuld met Instagram en LinkedIn. Met een camerateam van vier mensen met zeer verschillende kwaliteiten, waar Urgenda een nauwe band mee heeft, kunnen we snel en goed video's maken van belangrijke activiteiten. Urgenda wordt ook regelmatig door partners in projecten gevraagd om de communicatie op zich te nemen, waarbij doorgaans film een belangrijke rol speelt.

Urgenda's acties en projecten zijn regelmatig trending topic op twitter zoals [#dvdd16](#) en [#lowcardiet](#).

Op de Dag van de Duurzaamheid was er een mooie uitzending op NPO, er waren tientallen interviews in kranten, tijdschriften en op TV. Een overzicht van de belangrijkste items van Urgenda in de media in 2016 is te vinden op www.urgenda.nl/actueel/in-de-media/.

9. Personeel en Organisatie

Urgenda had in 2015 rond de 15 mensen in dienst (gemiddeld 13,6 FTE), afhankelijk van de tijd van het jaar en de aantallen stagiaires en andere kortlopende dienstverbanden. De kern wordt gevormd door de directeur en de senior medewerkers voor respectievelijk mobiliteit, gebouwde omgeving (2), de klimaatzaak, de Waddeneilanden en het begeleiden van personeel en regiospinners. De mensen die werkzaam waren op het gebied van duurzame bouw, twee senioren en een aantal medewerkers, zijn per 1 juli bij ThuisBaas BV in dienst gekomen en bij Urgenda van de loonlijst af.

Naast de kernpersonen zijn er drie vaste stafmedewerkers voor evenementen, communicatie en het secretariaat/financiën. Ook is er een medewerker voor Circulair Friesland. Daarnaast waren er nog vele stagiaires en trainees die bij ons afstudeerden en/of veel leerden en ons tevens vaak ondersteunden bij diverse projecten. Met bijna alle ex-medewerkers onderhouden we goed contact en dat zijn vaak ook latere samenwerkings-partners. Naast de medewerkers met een dienstverband, werkt Urgenda met associates samen, dat zijn vaak, maar niet-noodzakelijk, ex-medewerkers.

Regiospinners

Urgenda werkt samen met zogenaamde regiospinners. Zij zijn niet in dienst van Urgenda, maar werken wel regelmatig samen met Urgenda in projecten. De regiospinner brengt binnen zijn of haar regio de duurzame koplopers in kaart, verbindt ze en steunt waar mogelijk met opschalen. Inmiddels werkt Urgenda samen met tweeëntwintig regiospinners uit bijna het hele land. Zij zijn de ogen en oren van onze organisatie in het land. In 2016 kwamen ze ook vijf keer samen bij Urgenda om van elkaar te leren en elkaar te inspireren.

10.Financiën

Urgenda heeft geen vaste stromen subsidie of giften en zal ieder jaar opnieuw haar middelen moeten verwerven. De samenwerking met de strategische partners is een manier om een bodem in de financiering te verkrijgen, maar ook daar vinden jaarlijks evaluaties plaats. Dat houdt ons scherp en zeer kostenbewust. De vaste lasten zijn laag. Urgenda wil graag een kleine compacte organisatie blijven, met een harde kern van ongeveer 15 mensen en daar omheen samenwerkingspartners. Urgenda start ieder jaar veel nieuwe activiteiten, die doorgaans worden betaald, door een reeks aan partners of opdrachtgevers.

Partnerships

Het streven van Urgenda is om een met een kleine groep vooroplopende bedrijven strategische allianties aan te gaan. Met deze bedrijven wisselen we over en weer kennis uit en starten we vernieuwende activiteiten.

Urgenda kent vaak de koplopers en de nieuwste initiatieven en bevindt zich vaak vooraan de golf, daar waar nieuwe initiatieven, nieuwe bedrijfsmodellen en innovaties het licht zien. Veel koplopers en uitvinders op het gebied van duurzaamheid komen op Urgenda af voor steun. Dat is interessant voor de partnerbedrijven en leidt tot onderlinge discussies, gezamenlijke projecten of acties en geeft partners inzicht in zaken vooraan de golf.

Naast een inhoudelijke relatie, ondersteunen

de bedrijven Urgenda ook met middelen. Dat kunnen uren zijn die ter beschikking worden gesteld en/of financiële middelen. De samenwerking met deze strategische partners, wordt op maat ingevuld. In 2016 onderhield Urgenda met de volgende bedrijven zo'n strategische alliantie: ASNbank, Alliander, Eneco, EY en Höcker advocaten.

Giften

Sinds de Klimaatzaak is het aantal mensen dat Urgenda een eenmalige of maandelijkse gift geeft toegenomen. Toch is dat inclusief een paar grotere incidentele giften nog steeds veel minder dan 5% van onze omzet.

Postcodeloterij

Sinds februari 2014 is Urgenda beneficiënt van de Postcode Loterij. Wij zijn heel gelukkig met de bijdrage van de Postcodeloterij omdat het ingezet kan worden voor zaken waar moeilijk financiering voor is te verkrijgen. Dat maakt o.a. KiesvoorKlimaat mogelijk en voorinvesteringen in nieuwe projecten. De extra gift in 2016 voor ThuisBaas gaf ons de kans ThuisBaas te professionaliseren en sneller te laten opschalen.

ACTIVA	31-12-16	31-12-15	PASSIVA	31-12-16	31-12-15
Vaste active (boekwaarde)			Reserves (eigen vermogen)		
Verbouwingen en inventaris	9.894	14.542	Overige reserves	384.855	361.146
	9.894	14.542			
Financiële vaste activa			Langlopende Schulden		
Deelneming ThuisBaas BV	21.328		Vooruitontvangen bedragen*	1.237.500	
Vlottende activa (vorderingen)			Kortlopende schulden		
Debiteuren en rek-cour ThuisBaas BV	232.550	256.949	Crediteuren	9.983	48.975
Belastingen en sociale lasten	9.884	33.383	Belastingen en sociale lasten	33.793	29.647
Overige vorderingen, vooruit betaald	244.887	226.755	Overige schulden, nog te betalen	240.906	175.463
				284.682	254.085
	487.321	517.087			
Liquide middelen*	1.388.494	83.602			
Totale activa	1.907.037	615.231	Totale passiva	1.907.037	615.231

BATEN	2016	2015	LASTEN	2016	2015
Baten uit eigen fondsenwerving	659.633	831.212	Personeelskosten	920.742	957.563
Baten uit acties van derden*	912.500	500.000	Huisvestingskosten	27.773	27.754
Provincies en gemeenten	138.727	94.741	Kantoorkosten	55.118	60.294
Overige projecten	292.054	280.685	Belastingen en Financiële kosten	49.902	45.306
			Out of pocket kosten	925.670	654.020
Totale baten	2.002.914	1.706.638	Totale lasten	1.979.205	1.744.937
Saldo baten en lasten	23.709	-38.299			
Bijdrage in natura					
EY					
Höcker advocaten					

* De baten uit acties van derden zijn de bijdragen van de postcodeloterij. Naast de bijdrage voor Urgenda van 500.000 euro, is dat ook de speciale projectbijdrage voor ThuisBaas. Deze wordt over de komende jaren verspreid, dus staat er een bedrag vooruitontvangen bedragen en liquide middelen dat vrij hoog is, want dat is de bijdrage voor ThuisBaas die in de loop der jaren wordt benut.